

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. Olga Chrzanowska

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

dr hab. inż. arch. Anna Maria Wierzbicka

Pracownia Architektury Sakralnej i Monumentalnej
Zakład Projektowania Architektonicznego i Urbanistycznego
Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej
Pracownia Architektury Sakralnej i Monumentalnej
00-659 Warszawa, ul. Koszykowa 55
tel. 605 938 088
ul. Sarmacka 4B m. 158
02-972 Warszawa

Recenzja pracy doktorskiej

pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”,

mgr inż. arch. Olga Chrzanowska

pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Artura Zaguły prof. PŁ

Podstawa formalna opracowania:

- Umowa o dzieło z Wydziałem Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiskowej Politechniki Łódzkiej reprezentowaną przez Rektora, dr hab. inż. arch. Piotra Ostrowskiego, profesora uczelni, z dnia 05 lipca 2022 r.
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, wraz ze zmianami
- Rozprawa doktorska pt. *Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”, mgr inż. arch. Olga Chrzanowska, pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

Zawartość i układ rozprawy

Otrzymane materiały – tekst i rysunki w formie wydruku oprawione w formie książki o formacie 21,0 cm na 29,7 cm.

Praca posiada 210 stron tekstu wraz ilustracjami. Szata graficzna jest standardowa i pozwala na ocenę faktycznej objętości dysertacji. W dysertacji znajdują się liczne kolorowe ilustracje. Dysertacja opracowana w języku angielskim.

W pracy znajdują się liczne rysunki, fotografie.

Zawartość rozprawy

Pani mgr inż. arch. Olga Chrzanowska dzieli pracę na cztery części: część teoretyczną – tło historyczne i część badawczą – rozdziały: drugi, trzeci i czwarty dotyczące analizy twórczości Kahna i Venturiego. Podział ze względu na problematykę wydaje się prawidłowy. Praca ma oryginalną wartość naukową z dyscypliny naukowej architektura i urbanistyka. Monografia jest rozwinięciem i podsumowaniem badań prowadzonych przeprowadzone zostały w ramach uzyskanego przez Autorkę, mgr inż. arch. Olę Chrzanowską, prestiżowego stypendium Fullbrighta (Fulbright Junior Research Award of 2019/2020). Doktorantka zrealizowała je w University of Pennsylvania w USA.

Dysertacja została podzielana na cztery rozdziały: 1. „Chapter One. Framework for the Research on the Twentieth Century Historicism”, w której została zaprezentowana tematyka rozprawy przedstawiająca cele badawcze, tezy, zastosowane metody oraz tło działalności obu wskazanych architektów. 2. Część badawcza - „Chapter Two. Main Themes in Kahn’s and Venturi’s Historicisms” poświęcona została analizie porównawczej „historyzmu” w interpretacji architekta Louisa Kahna i architekta Roberta Venturiego w odniesieniu do nowatorskiej teorii Tafuriego. 3. W rozdziale “Chapter Three. Institution of Historicism” są przeanalizowane teksty i zapisy wypowiedzi ustnych architek-

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

tów w odniesieniu do historii architektury. 4. Rozdział - Streszczenie/Summary, „Chapter Four. Consumption and Production of Historicism” Autorka dysertacji koncentruje się na biografiach architektów - Kahna i Venturiego. Ważnym aspektem tego rozdziału jest uwzględnienie edukacji architektonicznej i jej wpływ na dyskurs intelektualny i twórczy. W tym rozdziale ważnym aspektem są szczegółowe rozważania dotyczące edukacji architektonicznej w Stanach Zjednoczonych, jak i podróże do Starego Łądu i jej wpływu na dojrzałą twórczość architektów. Dysertację zamyka dyskusja nad przeprowadzonymi badaniami, na końcu znajduje się **bogata literatura przedmiotu**.

Treść rozprawy

We wstępie pracy Autorka uzasadnia podjęty temat badawczy analizując twórczość i dyskurs historyczny w wypowiedziach dwóch najwybitniejszych architektów XXI wieku: Louis I. Kahn (1901-1974) oraz Robert Venturi (1925-2018). Ważnym aspektem w doborze badanych twórców i ich wypowiedzi jest nie tylko wybitna twórczość architektów, ale również wypowiedzi w formie publikacji, książek czy wykładów, które przyczyniły się do rozwoju dyskursu architektonicznego. Praca pomimo, że analizuje bogatą i wybitną twórczość Kahna i Venturiego, uzupełnia istniejący już obszerny stan badań na temat architektów nowatorską metodą badawczą. Istotne wydaje się studium kontekstu, w którym kształtowały się narracje obu twórców o historii architektury. W pracy Autorka bada różne obszary: edukację, materialność i komercjalizację dyskursu architektonicznego. Ważnym aspektem badań jest zwrócenie roli instytucji szkoły architektonicznej, która kształtowała i podtrzymała wybrane narracje historyzujące.

W rozprawie Autorka używa metody analizy wypowiedzi autorów, opisując dyskursywne praktyki i dyskursywne wydarzenia oraz same teksty. Sam opis analizowany w oryginale potwierdza zasadność podjętej metody badawczej.

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

Metoda analizy wybranych tekstów i wypowiedzi twórców pozwala na identyfikację wzorów i układów w jakich historia architektury pojawia się w dyskursie architektonicznym. Metoda porównawcza poprzez analizę schematyczną poszczególnych wypowiedzi jest adekwatnym narzędziem badawczym przejętym przez autorkę. W pracy autorka dobiera narzędzie analizy w sposób adekwatny do badanego obszaru i zaangażowania dość rzadko spotykany w pracach bronionych z dziedziny architektury i urbanistyki.

Cel pracy

Na samym początku pracy Autorka przedstawia cele dysertacji (s. 11). Na samym początku ważnym aspektem jest przedstawienie i zbadanie kontekstu powstawania teoretycznego dyskursu w architekturze oraz zestawianie relacji teorii architektury i realizacji architektonicznych na przykładzie Louisa Kahna i Roberta Venturiego. Drugim ważnym celem pracy jest analiza postaw architektów proklamowanych w ich autorskich wypowiedziach i w przeanalizowanej części badawczej. Trzecim kolejnym celem badawczym jest zestawienie twórczości obu architektów w odniesieniu do proklamowanych konstrukcji narracji historycznych.

Dyskusyjne wydaje się jednak podjęcie pewnych decyzji badawczych ze względu na to, że zawarte w dysertacji treści ukazują nowe spojrzenie na dyskurs historyczny ówczesnych twórców i krytyków architektury połowy XX wieku, podważając zatem przyjęte ówczesnie teorie architektoniczne. Podobne podejście jest widoczne w narracji krytyków o twórczości choćby w przedwojennej Warszawskiej Szkole Architektury. Może nie tak znanych, ale przyjmowany przez uczniów i proklamowany przez instytucje edukacyjno-naukowe. W dalszej części pracy Autorka przywołuje tezy pracy badawczej, które w następnym udowadnia. Autorka zakłada, że narracja historyczna wynika z kilku czynników wzajemnie implikujących się. Pierwszym z nich jest motywacja: współ-

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

pracujących z architektami organizacji, które „uczestniczą w konsumpcji i produkcji dyskursu historycznego”. Drugim z nich jest „instytucja” pisma architektonicznego, i trzecia - najistotniejsza dla każdego twórcy-architekta – autonomiczna możliwość decyzji projektowych w odniesieniu do oczekiwań inwestora. W dalszej części dysertacji Autorka w sposób konsekwentny udawania swoje teorie badawcze. Jednak na samym końcu brakuje ponownego lapidarnego podsumowania zamykającego przyjęte hipotezy. Podsumowując: temat, cel pracy, zakres i przejęte materiały oraz teksty źródłowe nie budzą wątpliwości.

Zawartość merytoryczna poszczególnych rozdziałów

W rozdziale pierwszym Autorka opisuje kontekst badawczy architektury i dyskursu historycznego połowy dwudziestego wieku. W tym rozdziale przytoczone są wymagane elementy pracy naukowej: cel badań, metody naukowe, literatura przedmiotu. Lapidarnie dla zrozumienia obszaru badań opisany został kontekst historyczny architektury w profesji architektonicznej w USA. W tej części przywołane zostają przytoczone już tezy i argumenty dysertacji. Autorka ukazuje układ pracy i uzasadnia ułożenie poszczególnych rozdziałów. W tej części została wyjaśniona metodologia opracowania danych tekstów i przywołany stan badań oraz przegląd literatury przedmiotu. W rozdziale drugim Autorka prezentuje główne założenia historyzmu Kahna i Venturiego. Tutaj też zostaje przedstawiona metoda badania historyzmu w architekturze autorstwa włoskiego historyka architektury Manfredo Tafuriego. W tym rozdziale Autorka skupia się w dużej mierze na zrealizowanych projektach, niezrealizowanych i utopijnych. Autorka prezentuje w tym miejscu również historycyzm w twórczości obu architektów. Rozdał trzeci dotyczy instytucji historyzmu, zaś piśmiennictwo architektoniczne ukazane zostaje jako znacząca instytucja. W tej części Autorka analizuje wybrane teksty i wypowiedzi obu architektów. Skupia się tu również na ukazaniu zależności pomiędzy tekstami i analizie porównaw-

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

czej wypowiedzi Kahna i Venturiego. Pozwala to w znacznym stopniu uważnie i rzetelnie zrozumieć zależność pomiędzy tekstami, wypowiedziami i twórczością. Tutaj Autorka bada zależności pomiędzy sposobem proklamowania poszczególnych treści ideowych, gatunkiem literackim, tekstami teoretycznymi i historycznymi oraz krytyką architektury. W tym rozdziale Autorka wyodrębnia trzy kategorie na potrzeby badań: manifesty architektoniczne, historię kultury, oraz wspomnienia twórców. Autorka poprzez analizę tekstów i syntezę znaczeń udowadnia, że „subiektywny wybór materiału przez architekta spośród bogatej i złożonej historii architektury był ideologiczny”. W rozdziale czwartym zatytułowanym „Konsumpcja i produkcja historyzmu” ukazany został kontekst edukacji, konsumpcji i produkcji w odniesieniu do dyskursu o historii architektury w ujęciu Kahna i Venturiego. Ciekawe w szczególności dla Europejczyka jest przedstawianie typu edukacji architektonicznej w USA w połowie dwudziestego wieku. Istotne jest ukazanie roli instytucji w kształtowaniu narracji o historii architektury. Ta część zakończona jest podsumowaniem i przedstawieniem tekstów w formie tabelarycznych analiz.

Uwagi dotyczące opracowania graficznego i językowego pracy

Dysertacja została opracowana w standardowej formie graficznej. Praca została uzupełniona o autorskie fotografie. Dysertacja wzbogacona jest tabelami służącymi do analizy sentencji poszczególnych autorów. Schematy tabelaryczne zostały opracowane poprawianie, jednak niektóre z nich są mało czytelne. Cenne w pracy jest przywołanie mniej znanych wypowiedzi poszczególnych architektów. Takie podejście znacznie poszerza pole badawcze i daje nową perspektywę na dotychczasowo przyjęte sądy. Analizy wypowiedzi i tekstów wydają się przeprowadzane z rzetelną dokładnością. Zestawienie w analizach materiałów źródłowych jest kompletne, jednak byłoby cennym uzupełnieniem zestawionych kart katalogowych zrealizowanych projektów poszczególnych archi-

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. **Artura Zaguiły, prof. PŁ**

tektów. Taki materiał stanowiłby ciekawe uzupełnienie badań jako reprezentacja wizualna przedstawianych sądów. Dysertacja dotyczy zagadnień związanych z architekturą i urbanistyką, gdzie najważniejsza jest reprezentacja idei, a więc realizacja przyjętych założeń projektowych. Zestawienie w sposób zwarty tych dwóch elementów stanowiłoby ciekawe uzupełnienie. Wprawdzie w pracy pojawiają się autorskie fotografie zrealizowanych obiektów jednak rozproszenie ich nie ułatwia analizy porównawczej. Pomimo powyższych uwag dysertacja ma poprawną szatę graficzną, jest bogata w ilustracje, co zasługuje na uznanie. Uwagi dotyczące zestawiania poszczególnych obiektów nie umniejszają wartości przedłożonej pracy.

Uwagi szczegółowe o rozprawie

Rozprawa doktorska Pani mgr. inż. arch. Olgi Chrzanowskiej jest próbą narracji o historii architektury w oparciu o dyskurs wybranych twórców połowy XX wieku w USA. Zmiany w przekazie o historii architektury zostają przeanalizowane w materiałach źródłowych, wypowiedziach, wykładach dwóch wybranych architektów Louisa I. Kahna i Roberta Venturiego. Autorka celowo stosuje metodę izolacji poszczególnych wypowiedzi aby podobnie jak w metodologii derridowskiej analizy zrozumieć początek i znaczenie słów. Autorka stawia kilka tez badawczych, jednak jak podkreśla najistotniejsza brzmi: „Narracja o historii architektury u architekta podlega ukształtowaniu poprzez kontekst produkcji i konsumpcji dyskursu architektonicznego w instytucjach i organizacjach, do których przynależy architekt, poprzez instytucję historyzmu zakodowaną w zawodzie oraz indywidualne decyzje twórcy w tych środowiskach”. W dysertacji Doktorantka zwraca uwagę na przeciwstawny kierunek w podążaniu za ideą modernistów i postmodernizmu. Istotne tutaj wydają się istniejące sądy w opracowaniach na temat obu architektów. Wypowiedzi innych badaczy tworzą swoistą narrację historyczną spływając jej głębsze treści. W

Recenzja pracy doktorskiej
pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”
mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

pracy ukazany jest istotny aspekt narracji historycznej, która wpływa na odbiór i sądy na temat twórczości poszczególnych architektów. Opracowanie Pani mgr. inż. arch. Olgi Chrzanowskiej potwierdza tezę jakoby istniała instytucja dyskursu architektonicznego, która nieczęsto stanowi narzędzie polityczne. W pracy autorka udowadnia relacje pomiędzy wypowiedziami a narzędziami legitymizującymi dzieła utworów. Teza została udowodniona, tym bardziej że Autorka analizuje wypowiedzi nie tylko Mistrza i Ucznia, ale też wypowiedzi architektów, których wypowiedzi – wykłady, filmy czy wywiady były bogate w treści ideowe odnoszące się do narracji historycznej.

Podsumowanie, wnioski końcowe

Przedłożona do recenzji rozprawa jest oryginalnym opracowaniem naukowym. Struktura dysertacji jest prawidłowa. Poszczególne części - rozdziały są powiązane logicznie, a ich kolejność jest uzasadniona. Zawartość treściowa przedłożonej pracy zawiera wymagane elementy dla rozpraw doktorskich.

Badania w sposób interesujący i adekwatny poszerzają wiedzę o dotychczasowej wiedzy narracji architektonicznej okresu modernizmu i postmodernizmu. Ważnym aspektem badań jest zwrócenie uwagi na fakt w jaki sposób wypowiedzi Kahna i Venturiego przyczyniły się do określenia w jaki sposób narracja o historii architektury podlegała zmianom w połowie XX wieku. W pracy zostało uwodnione, że dyskurs o historii architektury może rozwijać się w dyscyplinie równoległe do koncepcji projektowych. Jest to szczególnie widoczne w przypadku środowisk silnie zinstytucjonalizowanych takich jak Wyższe Szkoły Architektury i Urbanistyki czy Instytuty Artystyczne. Autorka rozprawy wykazała się umiejętnością syntetycznej analizy krytycznej i weryfikacją tez badawczych. Autorka w dysertacji odnosi się do zmodyfikowanej teorii historyka architektury Manfreda Tafuriego, która redefiniuje na nowo obszar działalności historyka architektury. W tym ujęciu pojęcia takie jak: precyzja, swoistość (spe-

Recenzja pracy doktorskiej

pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”

mgr inż. arch. **Olga Chrzanowska**

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

cificity) i autonomia badanego zjawiska Tafuri nazywa „różnorodnymi technikami kształtowania przez otoczenie”. To nietypowe podejście badacza tworzy autonomiczne narzędzie badawcze wykorzystane przez Doktorantkę w dysertacji stwarzające na nowo możliwość odkrycia „prawdy” o badanym przedmiocie. Tafuri zakładał, że tylko poprzez precyzyjną definicję swojej funkcji i rozpoznanie swojego stanowiska można rozwinąć się i zrozumieć opis, stworzyć analizę i w pełni interpretować zaobserwowane przez siebie zjawiska. Te swoiste narzędzia w swojej analizie rozwija Doktorantka i stają się one kluczem do zrozumienia narracji historycznej w tekstach i wypowiedziach Kahna i Venturiego.

Pomimo kilku uwag należy podkreślić, że Autorka opracowania wykazała się znajomością warsztatu naukowego, rozwiązując postawiony problem naukowy – co stanowi istotę rozprawy doktorskiej. Napisanie dysertacji w języku angielskim nie tylko świadczy o wybitnym warsztacie Doktorantki, ale również potwierdza rzetelność korzystania z oryginalnych materiałów źródłowych. Na uznanie zasługuje także autorska metoda badawcza bazująca na rozbudowanej teorii Tafuriego. Autorka dyskutuje z przyjętymi przekonaniem stawiając własne autonomiczne tezy.

Temat opracowania w dobie szerokiej dyskusji intelektualnej dotyczącej architektury jako sztuki przestrzeni w odniesieniu do czasu i historii wydaje się niezwykle ważny. Walorem poznawczym pracy jest prześledzenie dotychczas mało znanych tekstów i wypowiedzi Kahna i Venturiego, co potwierdza oryginalność naukową opracowania wykonanego przez Panią mgr inż. arch. Olę Chrzanowską.

Stwierdzam, że przedłożona do recenzji dysertacja jest oryginalnym opracowaniem postawionego problemu naukowego i spełnia wymagania sta-

Recenzja pracy doktorskiej

pt. „*Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi*”

mgr inż. arch. Olga Chrzanowska

pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Artura Zaguły, prof. PŁ

wiane pracom doktorskim przez Ustawę art. 221 ust. 10 i 11 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm.) w sprawie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych w dyscyplinie architektura i urbanistyka

Wnioskuje więc do Rady Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej o przyjęcie rozprawy Pani arch. Olgi Chrzanowskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony. Ze względu na bardzo wysoki poziom opracowania oraz nowatorski zakres badań i wybitny dyskurs intelektualny Recenzentka wnosi do Rady wnioski o wyróżnienie dysertacji przez Radę Dyscypliny i zgłoszenie pracy do nagrody Ministerstwa Rozwoju i Technologii w kategorii Nauki Techniczne za najlepszą rozprawę w dziedzinie .

Warszawa, 6 listopada 2022 r.

Anna Wierzbicka

dr hab. inż. arch. Anna Maria Wierzbicka,
prof. uczelni